

Valosuunnitteluprosessi teatterituotannossa

Valosuunnitelma Puhtaana Käteen -näytelmään

Tampereen ammattikorkeakoulu
Viestinnän koulutusohjelman tutkintotyö
Valoilmaisun suuntautumisvaihtoehto
Kevät 2006
Sanna Alasaari

OPINNÄYTETIIIVISTELMÄ	
Osasto Viestintä	Erikoistumisala Valoilmaisu
Tekijä Sanna Alasaari	
Työn nimi Valosuunnitteluprosessi teatterituotannossa, valosuunnitelma Puhtaana Käteen -näytelmään	
Lopputyön laji Mediateko	
Työn valmistumisaika 28.4.2006	Sivumäärä 42
Tiivistelmä <p>Tutkintotyöni koostuu mediateosta ja kirjallisesta osuudesta. Mediatekona tein valosuunnitelman Mikkelin teatterin Puhtaana Käteen -näytelmään ja kirjallisessa osuudessa käyn tämän valosuunnitelman vaihe vaiheelta läpi. Käyn läpi myös yleisesti määriteltyjä valosuunnitteluprosessin vaiheita teatterituotannossa ja vertaan niitä omaan valosuunnitteluprosessiini. Pohdin myös hyvän valon ominaisuuksia sekä valosuunnittelijan ammatti-identiteettiä. Lopuksi pohdin vielä omaa onnistumistani mediateossani. Johtopäätöksissä korostan ennakkosuunnittelun tärkeyttä ja oman aktiivisuuden ja vastuun merkitystä teatterituotannon taiteellisen työryhmän sisällä. Pohdin myös hieman Mikkelin teatterissa viettämäni työharjoittelujakson tärkeyttä omalla kohdallani.</p>	
Aineisto Kirjallisuus, valokuvat	
Asiasanat Valosuunnittelu, teatterituotanto	
Säilytyspaikka TAMK/ Taide ja Viestintä	
Muita tietoja	

THESIS		SUMMARY	
Department		Area of specialisation	
Media Production		Lighting Design	
Author			
Sanna Alas aari			
Title			
Lighting design process in the theatre production. Lighting Design for a Play “Puhtaana Käteen”			
Sort of Final Thesis (Written / Project / Portfolio)			
Project			
Date		Number of pages	
28.4.2006		42	
Summary:			
<p>My thesis consists of a project and a written part. As a project I made a lighting design to the play “Puhtaana Käteen” in the St. Michel theatre. In the written part I go through the process of my lighting design. I also go through general lighting design phases in a theatre production and compare them to my own process. I discuss the qualities of good lighting and the identity of a lighting designer. In the end I discuss how I myself succeeded in my lighting design. In the conclusion part I highlight the importance of pre-designing and one’s own activities and responsibilities in a theatre production’s artistic working team. I also discuss the importance of the practical training in the St. Michel theatre subjectively.</p>			
Material (e.g. audio / video tape, photographs, slides, paintings, statues. ...)			
Literature, photographs			
Key words			
Lighting design, theatre production			
Filing			
Tampere Polytechnic, Art and Media			
Other information			

Sisällys

1	Johdanto.....	4
2	Valosuunnitteluprosessi	5
2.1	Valosuunnitteluprosessi teatterissa	5
2.2	Valosuunnitteluprosessin eteneminen.....	6
2.3	Hyvää valoa	8
3	Valosuunnittelijan ammatti-identiteetistä.....	9
4	Valosuunnitelma Puhtaana Käteen -näytelmään.....	11
4.1	Ennakkosuunnittelu	11
4.2	Kuvakäsikirjoitus	13
4.3	Tekninen valosuunnitelma	14
4.4	Esitykset	15
4.5	Lopputulos	17
5	Tulosten pohdinta ja johtopäätökset	27
	Lähteet.....	29
	Liitteet	30
	Puhtaana Käteen –valotilanteet	34

1 Johdanto

Opinnäytetyöni koostuu käytännön projektista ja kirjallisesta osuudesta. Käytännön projektina tein valosuunnitelman Mikkelin teatterin Puhtaana Käteen –näytelmään. Opinnäytetyöni kirjallisessa osuudessa käyn läpi valosuunnitteluprosessin etenemistä ja valosuunnittelijan vastuuta teatteriproduktiossa, sekä hyvän valon ominaisuuksia. Pohdin näiden tietojen soveltamista omalla kohdallani Puhtaana Käteen –näytelmään. Käyn läpi oman valosuunnitteluprosessini ja analysoin sitä.

Käsittelen myös hieman Mikkelin Teatterin ja Tampereen ammattikorkeakoulun yhteistyönä järjestettyä Teatterivalo-opintojaksoa, jota ilman opinnäytetyöni aihe ei olisi ollut mahdollinen. Työharjoitteluna suoritettava kurssi oli enemmän kuin harjoittelua. Se oli todellista työhön tutustumista oman tekemisen kautta. Tein tänä harjoitteluajankana valomestarin töitä sekä e.m. valosuunnitelman, jota olin myös toteuttamassa.

2 Valosuunnitteluprosessi

2.1 Valosuunnitteluprosessi teatterissa

Vaikka yleisesti valosuunnittelupiireissä tiedetään jo kuinka tulisi suunnitella valoja ja työskennellä teatterituotannossa, muu maailma ei tule vielä ihan perässä. Juuri ja juuri on saatu istutettua nuorten valosuunnittelijoiden päähän suunnittelun tärkeys ja taide siinä itsessään. Vaan miten saada muut kanssasunnittelijat saman ymmärryksen tasolle? Ja onko se edes mahdollista teatteriympäristössä, kun suhteellisen nuori ala itsessään muuttuu lakkaamatta ainakin tekniikan osalta?

”Valoa ei voida kokea muulla tavoin kuin ylimääräisenä tai ns. ’ei minään’ eli neutraalisti, jos sen rooli ainoastaan täytetään jälkikäteen, mutta jos sallitaan sen vuorovaikutus dramaturgisesta näkökulmasta, niin se voi antaa esitykselle tempon, joka vastaa kokonaisuuden loogista tempoa.” (Pölönen, 2006)

Kukaan ei huomaa valoa ennen kuin se puuttuu. Mutta huomataanko valosuunnittelija ennen kuin hän puuttuu? Huomatuksi ja kuulluksi tuleminen jää useimmiten yksinomaan suunnittelijan itsensä vastuulle. Riippuen tietenkin muun taiteellisen työryhmän kiinnostuksesta ja tietämyksestä valoon.

Kun teatteriesityksen tuotantoprosessi lähtee käyntiin, valosuunnittelijan olisi syytä olla jo paikalla. Richard H. Palmerin mielestä ideaalitalanne olisi, että valosuunnittelija olisi paikalla jo kun käsikirjoitusta kirjoitetaan (Palmer, 1994). Siis jos kyse on uudesta/tilatusta näytelmästä. Valosuunnittelijan täytyisi siis tehdä itsensä ja näkemyksensä näkyväksi hyvissä ajoin, kun muunkin työryhmän ideointi alkaa. Mikään ei ole tärkeämpää kuin sosiaalinen kanssakäyminen teatterissa.

Totuus kuitenkin on, että edelleen valosuunnittelun puuttuminen huomataan vasta harjoitusvaiheessa näyttämöllä. Myös vasta siellä alkaa sadella muultakin työryhmältä ideoita valaistukseen, vaikka suunnitelma olisi hiottu täydelliseksi jo aikoja sitten. Se onkin teatteriproduktiossa työskentelemisen paradoksi. Vaikka ennakkosuunnittelu on todella tärkeää, täytyy aina sopeutua siihen, että kaikki suunnitelmat muovautuvat näyttämön sulatusuunissa ja ovat valmiita vasta ensi-illassa, jos silloinkaan.

2.2 Valosuunnitteluprosessin eteneminen

Tekstianalyysi

Kirjassaan valosuunnittelun estetiikasta Richard H. Palmer (1994, 10) kertoo, että ennen kuin päätämme miten valaista jotain, täytyy tietää mitä valaista, mitä haluamme valon tekevän ja miksi. Ei se miten me sanomme valon kautta, vaan mitä meillä on sanottavana; ei se miten me näytämme sen, vaan mitä me näytämme.

Kaikki lähtee käsikirjoituksen lukemisesta ja ensimmäisten mielikuvien luomisesta. Valosuunnittelija tietenkin väistämättä alkaa luoda käsitystä valoista, mutta pyrkimyksenä olisi saada yleiskäsitys tekstistä. Ensimmäisiä tunnelmia on hyvä vaalia, mutta pitää huolta silti siitä etteivät ne jää liian pinnallisiksi, eikä kannata rakentaa koko suunnitelmaansa niiden pohjalta. Tekstin käsittelyä helpottaa sen pilkkominen osiin esim. kohtauksittain tai juonen mukaan; määritellä käänteet, ongelmat, konfliktit, muutokset. Konkreettisin on aloittaa yksinkertaisesti selvittämällä tekstistä vuodenaajat, historiallinen ajankohta, kellonajat, tapahtumapaikat. Tämän jälkeen voi käydä käsiksi tunnelmiin, henkilöhahmojen sisäisiin maailmoihin ja muuhun kiinnostavaan kontekstiin, jota haluaisi tukea tai tuoda esiin valon avulla.

Ideariihä eli taiteellisen työryhmän palaveri

”Suunnittelussa, kuten myös valosuunnittelussa, on kyse tietämättömyyden voittamisesta ja tuntemattoman haltuun ottamisesta dialogin avulla yhdessä työryhmän jäsenten kanssa.” (Pölonen, 2006)

Tekstianalyysin jälkeen mennään taiteellisen työryhmän palaveriin, jossa olisi hyvä jo esittää esim. luonnoksia ja ideakuvia omista ajatuksistaan, eli ns. ennakkosuunnitelma. Kuvat kertovat enemmän kuin tuhat sanaa ja kuvista useimmiten eri ihmiset saavat saman käsityksen. Kun on kerran yrittänyt selittää valoa tai tunnelmaa, huomaa että kanssatyöläinen ei ymmärrä välttämättä sanaakaan selityksestä tai ymmärtää täysin päinvastoin. Kuulija voi luoda täysin oman käsityksensä oman kokemuspohjansa mukaan. Valo aistitaan, koetaan ja nähdään yleensä täysin tiedostamatta.

Taiteellisen työryhmän palavereissa on myös valosuunnittelijan tuotava itsensä esiin ja tultava osaksi ryhmää. On uskallettava ehdottaa ja ideoida pelkäämättä astuvansa

jonkun muun suunnittelijan reviirille, koska kaikki teatterituotteen elementit ovat parhaassa tapauksessa välittömässä vuorovaikutuksessa.

”Toisinaan jopa koko mielikuvituksen olemassaolo kyseenalaistetaan ja pyritään korvaamaan se tekniikalla. On turha odottaa luovan salaman iskua taivaalta, tai että sitä syntyisi välttämättä luovassa ryhmätapaamisessa muiden teatteriesityksen tekijöiden kanssa.” (Pölonen, 2006)

Tämä ei kuitenkaan ole mikään syy olla pitämättä ennakkosuunnittelupalavereja ja yhteisiä ideariihä.

Kuväkäsikirjoitus

Suositeltavaa on tehdä kuväkäsikirjoitus tai muu vastaava kehittyneistä päävalotilanteista, että pohja samalle kielelle muiden kanssa säilyy edelleen. Se on myöskin hyvä pohja omalle työskentelylle, etenkin kun aletaan näpytellä valotilanteita valopöydän äärellä. Kuväkäsikirjoitusta on helppo muokata ja muuttaa jos niikseen tulee, ja niiksenhän yleensä aina tulee.

”...on aina helpompi lähteä korjaamaan, kun on mitä korjata ja ajatus työtä on tehty mahdollisimman pitkälle.” (Pukero)

Näyttämöharjoitukset

Lukuharjoituksista siirryttäessä näyttämölle alkaa ohjaaja varmasti kysellä jo valon perään. Ehkei samantien, mutta hiljalleen ideoita alkaa muodostua muillekin valosta, koska valo on helpompi hahmottaa paikkaan, jota katselee, kuin kuvitella tila ja vielä valaistus päälle.

Tekninen suunnitelma

Yllä mainittu suunnitelma käsittää pääpiirteissään valokartan lisäksi mahdollisen suuntauslistan ja suuntauskartan (kts. Liite). Tämä vaihtelee tekijän mukaan ja teatterihenkilökunnan mukaan, mutta ainakin heitinten suuntauslista täytyy olla, josta näkyy heittimen suunnan lisäksi muoto, väri, kanava ja käytetty heitintyyppi.

Toteutus

Teatterissa valojen toteutus tapahtuu yleensä teknisillä päivillä vaikka ihanne olisikin saada jotain aikaan jo ennen näyttämöharjoituksia. Vaan tämä ihanne on lähes mahdoton laitos teatterissa senkin takia, että yhdellä näyttämöllä pyörii samanaikaisesti monta eri näytelmää. Valojen suuntaaminen joka harjoitukseen ennen huolellista suunnittelua tuo valtavasti lisätyötä valohenkilöstölle. Yksinkertaisesti ei välttämättä työaikakaan riitä siihen, etenkin jos suunnittelijana toimii talon oma valaistusestari. Toteuttaminen vaatii myös usein paljon ajatustyötä, että valotekniikka riittää kaikkien esitysten tarpeisiin, joita käytettävällä näyttämöllä on.

Esitykset

Esitystä edeltäviä toimenpiteitä on useita ja tärkeintä on tietenkin kaikkien turvallisuudesta huolehtiminen. Laitteiden toimivuus on joka kerta tarkistettava, mieluiten kahdesti. Omasta puolesta täytyy myös huolehtia lavaturvallisuudesta, lattialla olevista heittimistä ja muista laitteista, vaikka näyttämömestarit olisivatkin paikalla.

Esityksen alkaessa on muistettava tarkistaa, että koko työryhmän on valmiina, koska usein valo-ajaja on toiminnan aloittaja.

2.3 Hyvää valoa

Hyvän valon ominaisuuksista voidaan olla montaa mieltä, kuten muunkin taiteen alalla. Kaikin puolin yleisenä sääntönä kuitenkin ilmenee, että valon ei pidä häiritä katsojaa, sen täytyy olla miellyttävää ja mielellään huomaamatonta (ellei toisin ole sovittu). Katsojalle täytyy välittyä valosta aistimus, valon itsensä näkemiseen täytyy useimmiten olla hyvät perustelut. Valosuunnittelijan ei pidä tuoda itseään esille valon avulla (ellei toisin ole sovittu). Onnistunein valosuunnitelma on luonut tunnelman näkymättä, valo on näkynyt silloin kun sen on pitänyt. Valon täytyy aina tukea esitystä ellei toisin ole sovittu. Kysymykseen miksi näin on tehty, on osattava vastata. Mielestäni jos tavoiteltu tunnelma ja merkitys on saavutettu, millään säännöillä ei ole merkitystä.

3 Valosuunnittelijan ammatti-identiteetistä

”Valosuunnittelijan on kehittyäkseen suunnittelutyössä hyödyllistä tutustua omaan tapaansa ajatella ja toimia.” (Pölönen, 2006)

Valosuunnittelijan täytyy oppia hyväksymään, että hänen taiteensa on jatkuvasti altis muutokselle, kenties helpommin kuin muiden suunnittelijoiden teatterituotannossa. Valaistukseen on helppo keksiä lisää ja muunnella sitä (ainakin muiden mielestä), koska se ei ole konkreettista ainetta, pahvia tai kangasta. Tämä suo oikeissa käsissä sen että valosuunnitelmaa on helpompi muuntaa haluttua tulosta kohti kuin esim. valmiiksi ommeltuja pukuja tai valmista lavastusta. Väärissä käsissä saattaa taas tapahtua hirveyksiä; valon dramaturginen kaari voi piirstaloitua kokonaan tai valaistus ei ole yksinkertaisesti katsojaystävällistä.

Kompromissit ovat oleellinen osa ryhmäsuunnittelua ja valosuunnittelijan on hyvä muistaa yhteinen hyvä eli haluttu lopputulos, kun tuntuu että oma näkemys ei pääse esiin. Keskustelut ohjaajan kanssa ovat kenties kaikkein tärkeintä, koska hän on se joka sanoo viimeisen sanan ja pitelee kaikkia lankoja.

”Tarpeeksi hyvin' on tarkin mahdollinen mitta, jonka suunnittelijan teknisen tietämyksen tulee täyttää. (...) Ollakseen valosuunnittelija, ihmisen on pidettävä itseään valosuunnittelijana.” (Kivinen, 2005)

Pölönen kertoo tutkintotyössään (2006), että ”valosuunnitteluprosessin tilannesidonaisuuden idea lähtee havainnosta, jonka mukaan tietämistä ja tekemistä ei voida käytännössä erottaa toimivasti toisistaan.” Valosuunnittelijan identiteetti ei määräydy teknisen osaamisen mukaan ja on sidoksissa välittömästi kulloiseenkin tuotantoon, joka on käsillä. Kivisen ”Tarpeeksi hyvin” on paras kuulemani määritelmä valosuunnittelijan osaamisesta. Kivinen tarkoittanee tällä sitä, että suunnittelija omaa tarvittavat tiedot kutakin projektia varten. Jos ei tarvita liikkuvia heittämiä, ei tarvitse osata liikkuvien heittimien manuaalia ulkoa.

Valosuunnittelijan täytyy myös hyväksyä se, että hänen koko ammattiuransa tulee sisältämään jatkuvaa opiskelua ja uuteen sopeutumista. Tekniikan kehitys kiihtyy koko ajan ja aina on hyvä tietää jonkun verran myös asioita alansa ulkopuolelta, muiden

työryhmän suunnittelijoiden aloista. Koska sitähän edellytämme ja toivomme myös muilta omalla kohdallamme.

4 Valosuunnitelma Puhtaana Käteen -näytelmään

4.1 Ennakkosuunnittelu

Valosuunnitteluprosessi alkoi yllätyksellä, kun sain näytelmän tekstin. Puhtaana käteen -näytelmän kantaesitys oli esitetty Seinäjoen kaupunginteatterissa vuonna 2000, jolloin olin siellä valo- ja ääniassistenttina. Olin mukana tekemässä valoja alusta lähtien ja ajoin lähes kaikki esitykset. Ongelma siis oli, kuinka saan tyhjennettyä pääni edellisestä Puhtaana käteen -näytelmästä ja olla vastaanottavainen uuteen. Toisaalta taas käsikirjoitus on hyvin mutkikas ja monisivuinen, mutta tuttu läpikotaisin. Tämä taas helpotti tavallaan työskentelyä sen parissa.

Puhtaana Käteen -näytelmä on menestyneen käsikirjoittajan Michael Cooneyn farssi. Se kertoo työttömäksi jääneestä Erkki Lehtisestä, joka huijaa Kelalta ja sosiaalitoimesta rahaa, koska ei kehtaa kertoa vaimolleen (eikä Kelalle omalla nimellään, mitä naapuritkin ajattelisivat) että jäi työttömäksi. Ongelmat ja hääläminen alkaa, kun Erkki haluaa lopettaa huijaamisen mutta kun rahaa vaan tulee ja tulee...

Ennakkosuunnittelu ja ideointi täytyi aloittaa hyvissä ajoin. Luin käsikirjoituksen moneen kertaan ja yritin muodostaa oman käsitykseni tapahtumista. Vaikeaa se oli aluksi, mutta pakotin itseni systemaattisesti pilkkomaan tekstin kerronnallisiin osiin. Aluksi määritin tapahtumapaikat ja kellonajat, sen jälkeen henkilöhahmot ja niiden liikkeet tekstin mukaan. Tämän jälkeen tutkin tunnetiloja tekstissä ja kontekstissa. Ja kun on kyse farssista, huumoria täytyy repiä joka elementistä, niin myös valokerronnasta. Tein ennakkosuunnitelman PowerPointille (kts. Liite 1) siltä varalta, että voisin esittää sen tietokoneelta, mutta päädyin kuitenkin paperiversioon, jonka annoin ohjaajalle.

Taiteellisen työryhmän palaveri

Juttelin jokaisen taiteellisen työryhmän jäsenen kanssa erikseen enemmän kuin yhteisissä palavereissa. Kutsuin oman ennakkosuunnitelmani esittelyyn työryhmän, mutta se ei mielestäni tuottanut niin hedelmällistä keskustelua kuin olisin toivonut. Ohjaaja, lavastaja, puvustaja ja kampaaja olivat paikalla. Esittelin ennakkosuunnitelmani paperilla, joka kiersi jokaisella mutta se ei herättänyt suurempaa keskustelua. Suunnitelma kuitenkin hyväksyttiin.

Palaverissa vasemmalta lähtien puuvustaja Tuija Hautamäki, ohjaaja Pekka Laasonen ja kampaaja Jenna Koikkalainen

Pienoismallipalaveri

Pienois mallipalaveria ei ollut, koska lavastaja ei ollut työkiireiltään ehtinyt valmistaa pienoismallia. Joten ns. pienoismallipalaveri oli 1:1 mitassa lavastamossa, jossa se esiteltiin koko työryhmälle. Vaarsinaisesta palaverista ei kuitenkaan voi puhua, vaan lähes valmiin lavastuksen esittelystä. Joten paljon ei siihen enää voinut vaikuttaa.

Koko työryhmä lavastamolla tutkimassa lavastusta

Lukuharjoitukset

Lukuharjoitukset olivat yleensä hillittömän hauskoja, koska käsikirjoitus itsessään on todella hauska. Välillä jopa niin hauska ettei työnteosta oikein meinannut tulla mitään. Itseäni eivät lukuharjoitukset kovin paljon hyödyttäneet, koska teksti oli jo tuttu. Tietysti eri näyttelijöiden lukeminen auttoi pääsemään syntyneestä mielikuvasta Seinäjoen kaupunginteatterissa. Positiivista oli, että ohjaaja laittoi ennakkosuunnitelmani kiertämään lukuharjoituksissa.

Hieman puuduttavaa lukuharjoitukset olivat, mutta itse ei kuitenkaan tajunnut kuinka vaikea selkoinen teksti on jos sitä ei ole ennen lukenut.

4.2 Kuvakäsikirjoitus

Näyttämöharjoitukset

Olin mukana harjoitusten seuraamisessa niin paljon kuin oli mahdollista ja muilta töiltäni ehdin.

Lopullisesti sain uuden näkökannan näytelmään, kun lavastus alkoi valmistua ja näyttelijät löytää paikkansa lavalla. Seurasin paljon harjoituksia ja keskustelin lavastajan, puvustajan ja jonkun verran ohjaajan kanssa.

Ote työpäiväkirjasta:

” **Tiistai 18.10.05 klo 10-18**

Harjoitukset ovat siirtyneet näyttämölle. Siellähän häävät ja etsivät paikkojaan, ei kovin hedelmällistä seurattavaa mutta seurasinpa silti.

Klo 13.30 tiistaikokous, jonka jälkeen Puhtaana Käteen -tuotantopalaveri. Valobudjetista en osannut juuri sanoa kuin Renzan ohjesäännön mukaisesti 200 euroa. Todennäköisesti ylimääräisiä kuluja ei tule olemaan ollenkaan.”

Harjoitukset siirtyivät mustalle näyttämölle, jonka lattiaan oli teipattu lavastusseiniä, ovien ja rappusten kohdat. Keskeinen sohvan paikka oli myös määritelty.

Kun lavastus saatiin näyttämölle ja näyttelijöiden asemat alkoivat löytyä, aloin työstää kuvakäsikirjoitusta. Piirsin kuvat valotilanteista kohtauksittain ja muutoksittain (kts. Liite 2).

4.3 Tekninen valosuunnitelma

Tekninen suunnitelma alkoi kehittyä sen jälkeen, kun ohjaaja oli hyväksynyt kuvakäsikirjoitukseni. Suunnitelman toteuttaminen ei ollut aivan yksinkertaista, sillä täytyi ottaa huomioon monta tekijää samaan aikaan. Aloitin tutkimalla valonsuuntia näyttämöllä yleisvalolle, etu- ja takavalloille. Sen jälkeen tutkin muita valonsuuntia ns.

spesiaalitalanteille, joita olin suunnitellut toteuttavani. Piirsin alustavia hahmotelmia paperille mahdollisesti käytettävistä heittimistä ja selvitin niiden himmenninkanavat.

Tärkeää oli myös ottaa huomioon vaihdon helppous ja vapaiden heittimien määrä vai ovatko kaikki käytössä muissa näytelmissä. Tämä saattaa olla tärkein osuus, kun katsotaan valomestarin kokonaistyönkuvaa, sitä kuinka sujuvaa työskentely on joka päivä. Tämän seikan takia teatterivalosuunnittelu poikkeaa keikkavalosuunnittelusta ja oikeastaan kaikesta muustakin valosuunnittelusta. Kaikkea ei välttämättä pysty toteuttamaan tai ehkä pystyy, jos tekee tarkkoja suunnitelmia ja osaa hallita teatterituotantojen kokonaisuutta. Myös freelancer-valosuunnittelijan olisi syytä muistaa teatterin työntekijöiden arki.

Valotekninen pystytys, otteita työpäiväkirjasta:

”Maanantai 7.11.05 klo 12 -23

Tekninen päivä alkoi odottelulla, että lavasteet olisivat pystyssä. Sitten aloimmekin suinpäin hommiin eli heitinten suuntaukseen. Alustavaan valokarttaan tuli matkan varrella paljon muutoksia.

Suhteellisen sujuvasti sujui työskentely vaikkakin aikaa vierähti.

Tiistai 8.11.05 klo 10-18

Tekniset päivät jatkuvat valopöydän näpyttelyllä. Mikkelin ammattiopiston harjoittelijat haastattelivat minua työni äärellä.

Klo 16 Puhtaana Käteen -harjoitukset jatkuvat.”

4.4 Esitykset

Ensimmäisenä koetinkivenä voi pitää lehdistöinfoa, jossa tosin esitettiin vain pätkä näytelmästä, mutta sen pätkän täytyi tietenkin onnistua täydellisesti. Ilmeisesti onnistuikin, koska palautetta ei tullut eikä valoja mainittu lehtijutuissa. Se täytyy ottaa hyvänä merkinä, valot eivät ole häirinneet keskittymistä.

Valmistavat harjoitukset ja pääharjoitukset menivät suhteellisen kivuttomasti, joka kerta sai kuitenkin korjata ja hioa valotilanteita. Ensi-illassa kaikki oli valmista, pientä hiomista lukuunottamatta.

Valotilanteiden hiomista ja läpikäymistä

Ennen ensi-iltaa täytyi valoajon lisäksi opetella monta muuta asiaa joita täytyy hoitaa ennesesitystä, sen aikana ja jälkeen. Työpaikalle tullessaan täytyy tietenkin laittaa koko systeemi päälle, eli himmentimet, splitterit ja valopöytä. Valotilanteet täytyy tarkistaa mieluiten kahteen kertaan. Lavalla olevat valovälineet täytyy myös tarkastaa; tyhjän pesukoneenkuoren sisällä oli käytössä vilkkuvalo, jonka näyttelijä laittoi manuaalisti päälle. Lattialla olevan heittimen aseman työturvallisuus. Nämä asiat siis jos lavastevaihtoa ei tarvitse tehdä.

Häiriintyneen pesukoneen vilkkuvalo

Radiopuhelin täytyi olla kuulotäisyydellä (nappi korvassa) tuntia ennen esitystä ja sen toimivuus täytyi tarkistaa. Kun yleisö kuulutettiin sisään ja kello alkoi lähestyä hetkeä, täytyi radioluhelimella tarkistaa, että näyttämöllä ollaan valmiita ja, että äänimies on valmis. Tämän jälkeen himmensin katsomovalot ja farssi alkoi. Samat asiat toistuivat väliajan jälkeen, kun yleisö oli jälleen salissa.

4.5 Lopputulos

Seuraavassa käyn läpi valotilanteita kuvin. Pyrin näytelmän mukaiseen, kronologiseen järjestykseen. Se ei tosin selvennä juonta milläänlailla. Käyn läpi enimmäkseen valon muutostilanteita. Suurimman osan näytelmästä valotilanne ei juurikaan muuttunut silmälle havaittavasti. Mutta koska farssi kiihtyy loppua kohti, myös valotilanteita alkoi tulla reippaasti enemmän näytelmän edetessä.

Kuvia katsellessa on syytä muistaa silmän adaptoituminen, jota kamera ei tee.

Teatteriesityksen valoja suunniteltaessa otetaan huomioon silmän tottuminen hämärään ja kirkkaaseen, joten kaikki valotilanteet ovat vahvasti linkitetty toisiinsa. Tällöin kuvat eivät koskaan voi vastata reaalityilannetta.

Alkutilanne, joka onnistui juuri niin kuin ennakkosuunnitelmassani olin ajatellut (kts.Liite 1).

Alkutilanteen jälkeen valon määrä alkaa hiljalleen kasvaa, jolloin päästään ns. perustilanteeseen, jota käytin kaikkien normaalitilanteiden kuvaamiseen.

Perustilanne jatkuu. Ikkunoista voi nähdä, että ulkotila ei juurikaan vielä näy, koska on syksyinen aamu.

Ensimmäinen epäreaali tilanne, jossa mennään roolihenkilön nimeltä Visa Muikku ajatusmaailmaan. Ajatusten kohteena morsian Ritva, joka ilmestyy epätodellisena parvelle.

Sosiaalitarkastaja Birgitta
Jaatinen Perusturvakeskuksesta.
Kuvasta voi nähdä kylmemmän
takavalon piirtyvän Jaatiseen.

Kohtaus joka nimettiin Missio Imbossibleksi. Vaaran ja jännityksen tunnelmaa ilmassa, kun miehet yrittävät keksiä keinoa huiputtaa sosiaalitarkastajaa.

Vaimon, Liisa Lehtisen parisuhdekonsultti Mauri Kuitunen tuo mukanaan terapiavalon ja -äänen.

Terapiavalo on oksettavan pinkki, koska Kuitunen itse on sitä.

Terapian siirtyessä makuuhuoneen puolelle valo siirtyy mukana. Myös tässä tilanteessa suunnittelemani valotilanne toteutui (kts. Liite 1).

Yksi perustilanteista. Tässä voi havaita kuinka päivä on alkanut nousta ja valon määrä lisääntyä ulkotilassa.

Jälleen häivähdys pinkkiä terapiaa. Hautausurakoitsija yrittää selvittää missä ruumis on.

Erkki Lehtinen kokee ihmeperantumisen kihdistä, jota hänellä ei koskaan ollut. Useimmat normaalista poikkeavat valotilanteet olivat lyhytkestoisia, välähdyksenomaisia tunnelmakuvauksia, joissa liioiteltiin tarkoituksella reippaasti.

Toiminta on siirtynyt ulkotiilaan, jossa auto ajaa juoksevan ruumiin yli.

Pari löytää toisensa varsin pateettisesti valon seurattessa kohtaajia.

Valo tiivistyi parvelle kiinnittäen kaiken huomion pariin.

Jälleen syntyy uusi parisuhde punaisella sydängobolla höystettynä.

Välillä tanssitaan kohtalokasta tangoa härkäparina sinisen valon tukiessa haikean tangon säveltä.

Tarkastaja Jaatinen esittää raporttinsa Tarkastaja Tikkiselle. Taustalla tapahtuu ruumiin siirto, joka täytyi erottaa päätoiminnasta valoin.

5 Tulosten pohdinta ja johtopäätökset

Kokonaisuudessaan prosessi oli varsin kivuton ja sujuva. Tietenkin jää miettimään, miksi se oli niin helppo. Johtuiko se siitä, että teksti oli tuttu vai siitä että noudatin saamiani oppeja koulusta. Farssin valaisu ei välttämättä ole mitenkään syvämerkityksellistä ja hyvin paljon täytyi tukeutua vain hyvän valon käsitteisiin, että katsoja pystyy seuraamaan myös niitä monia sivutapahtumia, mitä farssissa yleensä on. Ja etenkin roolihahmot itsessään ja näyttelijätyö ansaitsevat näkyä kunnolla. Sitä käytinkin lähtökohtana, vasta tämän jälkeen aloin miettiä lisämausteita ja kuinka esityksen juonta voisi tukea valoilla.

Ulkoisten rajoitteiden lisäksi määritin itselleni rajat ja tavoitteet, joiden sisällä työskentelin. Se oli varmaankin osa helppoutta, tieto siitä mitä aikoo tehdä ja kuinka. Lisäksi päätin olla aktiivinen muiden kanssa työskentelemisen suhteen. Nyt kun aikaa työstä on kulunut, on saanut paremman perspektiivin tarkastella omaa ja muiden työskentelyä, eikä paineet ja kiire kapeneuta näköalaa. Kuten havaitsin työpäiväkirjaani lukiessani. Toisaalta siitä ilmenee senhetkinen kokemus. Uskoisin, että tämänkaltaisen työskentelytapa olisi sopiva kaikille ammattisakin toimiville ja yleensäkin teatterissa toimiville. Työpäiväkirjan kokoaminen ja jälkipuinti etäännyttävän ajan jälkeen. Se opettaa paljon omasta työskentelystä, että omista rajoistaan, jolloin voi ottaa itsestään irti kaiken oikealla tavalla.

Aina tietenkin miettii kuinka paljon parempaankin olisi pystynyt, mutta silti itseäni kiehtoo työskennellä tiettyjen rajoitusten sisäpuolella ja löytää onnistuneet ratkaisut siellä. Ja toisaalta ei kovin helposti voi sanoa mitä olisi tehnyt paremmin, koska valosuunnittelu teatterissa on niin tilannekohtaista.

Vaikka itselläni oli selvä visio Puhtaana Käteen –farssista, olin kuitenkin helpottunut, että sekin muuttui ja muovautui matkan varrella, koska se tarkoitti että mentiin kohti Mikkelin teatterin versiota ja meidän oman työryhmän versiota farssista. Aika uskomatonta onkin se kuinka erilaisen saa samasta käsikirjoituksesta, jossa on kuitenkin todella tarkasti määritelty lavastus, sää, roolihahmot ja niiden asemat. Itse mielelläni noudattaisin tarkasti käsikirjoituksen määritelmiä, koska kirjailija on tehnyt varmasti valtavan työn miettiessään kokonaisuutta.

Jotkut kohtaukset olivat hyvinkin erilaisia kuin käsikirjoituksessa ja ohjaaja keksi jopa lisää sivujuonia. Silti mikään ei vaikuta olevan liikaa kun on kyse farssista. Lopputulos oli niin oman näköisensä, että käsikirjoittaja Michael Cooney oli tippunut penkiltään. Mutta mikä tärkeintä, määränpää saavutettiin; yleisö tippuili penkeiltään. Naurusta.

Olen iloinen, että minut lähetettiin työharjoitteluun Mikkelin teatteriin niin hyvän pohjustuksen ja tuen avulla. Harva saa näin perusteellisen työharjoittelujakson, josta saa kaiken irti; opetuksen, kokemuksen, omaan ammattimiinään tutustumisen. Toivon, että tämä yhteistyö Mikkelin teatterin ja Tampereen ammattikorkeakoulun välillä jatkuu. Omalla kohdallani se tuli juuri oikeaan kohtaan koulutuksessani.

Lähteet

Kivinen, Mia. 2005. *Nollasta Rosenthaliin.* Teatterikorkeakoulun valo - ja äänisuunnittelulaitoksen tutkintotyö.

Palmer, Richard H. 1994. *The Lighting Art, the aesthetics of stage lighting design.* New York: Prentice-Hall, inc.

Pukero, Esa. Taiteellinen suunnittelu. Tampereen ammattikorkeakoulun opetusmateriaalia.

Pölönen, Eero. 2006. *Valmistautunut mieli on valpas sattuman valolle!* Tampereen ammattikorkeakoulu, viestinnän osaston tutkintotyö.

Liitteet

Liite 1: Ennakkosuunnitelma

Liite 2: Valotilanteet

Liite 3: Suuntauslista

Puhtaana Käteen

Valosuunnitelman
Ennakkosuunnitelma 11.10.2005

Sanna Alasaari
Kuoppamäentie 37 F 52
33800 Tampere
P. 050 323 85 64
Sanna.alasaari@cult.tpu.fi

Sisällys

- Valaistuksen ideat pääpiirteissään
- Tunnelma - Ulkotila
- Tunnelma - Sisätila

Vallitseva
seinien
tapettikuvio>

Valaistuksen ideat pääpiirteissään

Yleisilme hyvin valaistu sisätila, ikkunoista näkymä sateista säätä ja vuorokauden aikoja kuvaava. Kontrastina oviaukoista näkyvät tilat erikoisempia.

Valon täytyy muutenkin olla hyvin värejä toistavaa lavastuksen ja puvustuksen kirjavuuden takia.

Poikkeamina myös käännekohdat, joissa epärealistiset valotilanteet: Ukkonen, salamaniskut, tiettyjen henkilöiden tilaan saapumiset. Esim. Visa Muikku naiseksi pukeutuneena seuriksessa tai Tarkastaja Tikkinen aiheuttaisi värien häviämisen.

Tunnelma - Ulkotila

Ikkunoista näkyvä maisema on aamusta (farssin alku) utuinen, kostea ja pimeä, jota valaisee kenties katulamppu, oranssi, väriä toistamaton suurpainenatrium.

Päivän noustessa ulkotilan tunnelma muuttuu sävyltään kylmemmäksi ja kirkkaammaksi, kuitenkin pilvinen hämäryys. Utua edelleen, Mikkelin satamatausta nousee selkeämmin esiin.

Tunnelma - Sisätila

Sisätilaa valaisee näennäisesti sisustusvalaistus.

Seinillä on nykyaikaisia listoihin tai ikkunankarmeihin upotettuja valaisimia. Ei siis välttämättä näkyviä lampetteja. Tarkoituksena tukea heitinvalaistusta, josta tulee todennäköisesti puuttumaan sivuvalo lavasteseinien takia.

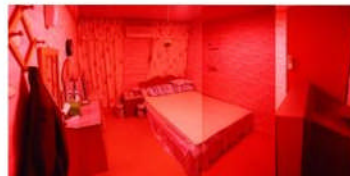
Alkutilanteen ideakuva. Erkki Lehtinen istuu puhelimessa. >

Tunnelma - Sisätila

Aukeavista ovista näkyy jotain erikoista, esim makuuhuoneessa loistaa punainen valo, vilkkuva valoletku tai muu ylimenevä tunnelmavalistus. Etenkin silloin kun seksiterapeutti saapuu ja terapioi makuuhuoneessa.

Keittiössä terrorisoiva pesukone voisi pitää omaa valohässäkkäänsä.

Puhtaana Käteen –valotilanteet

1. Alkaa pimeydestä,
puhelinvastaajan puolesta
välistä nousee ulkovalot
ja jalkalamppu Erkin
istuessa sohvalla

-> Liisan tulosta valot
nousevat koko
näyttämölle

2. Visan monologi

Visa kertoo kuinka tapasi
Ritvan. Valot tiivistyvät
Visaan, näyttämön täyttää
leijuva tunnelma

3. Kuitusen terapia

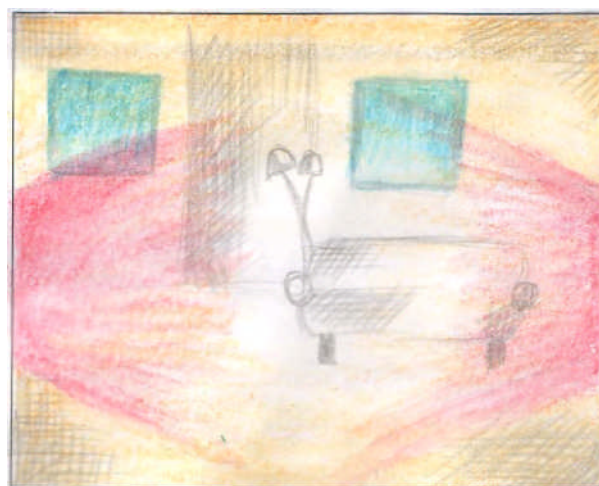
Kuitunen himmentää
valoja seinässä olevasta
katkaisijasta? Punertavaa
sivuvaloa

->Paluu normaaliin kun,

Kuitunen:

”Parisuhde konsultti”

Terapian siirtyessä
makuuhuoneeseen,
samantyylinen valaistus
näky sieltä.

4. Vertin ilmestys

Kuituselle

Vertti ilmestyy
makuuhuoneen ovelle
kirkaassa takavalossa,
muut valot himmenevät
tukemaan ilmestyksen
kirkkautta.

BO Väliäika

5. Erkin ihmeperantuminen

Kirkas etuvalo

6. Jaatisen graafinen esitys

Jälleen tiivistys

7. Paarinumero

Elokuvamainen
hässäkkä?

8. Visanainen

Visan tulo naisena
Seuriksessa

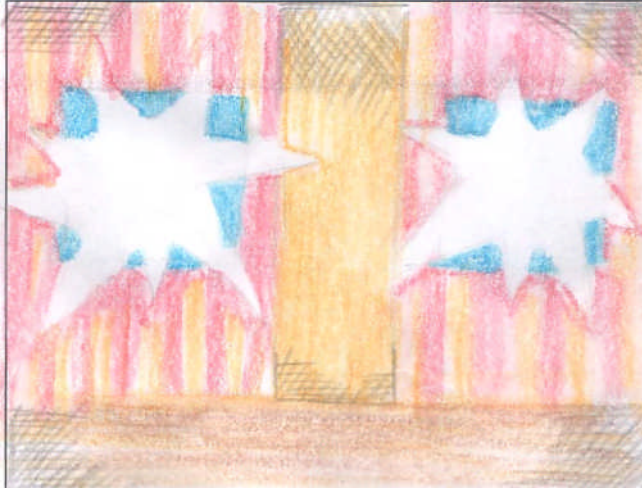

9. Paarinumero 2

Näkyä ulkoa ikkunoista
Valot himmenevät jälleen
sisällä korostaen ulkona
tapahtuvaa hulabaloota.

10. Paarinumero 3

Sisällä taas

11. Jaatisen ukkonen

Valot sisällä reagoivat,
ulkona välähtelee

12. Erkin monologi

Lievä tiivistys

Loppu-ukkonen

PUHTAANA KÄTEEN –suuntauslista

Eturitsi

51		Fresu	Oikea etuvalo. Puolesta välistä oikealle, parvea kohti
80		Profiili	Sohvan etuvalo, ottaa myös taakse. Soft
52		Profiili	Vasen reuna, tuoli ja sen oikea puoli. Soft
53		Fresu	Oikea etuvalo, jatkaa 51stä, MH-ovesta oikeaan reunaan
54		Fresu	Vasen etuvalo, ristiin 53n kanssa
56		Fresu	Vasen etuvalo, ristiin 51n kanssa

Sali

48		etc Par	Vas. tuolista 2 askelta oikealle
93		Profiili	Vasen etusivu, lisänä 51lle. Soft
84		Profiili	Ihmisen koko, soft. Vas.tuolin ja sohvan väli
91	Viirugobo	Profiili	Vas.tuolin ja sohvan väliin, epätarkka
73	L147	Profiili	Vasemmalle vino neliö. Vas. tuolista askel oikeaan ihan etureunasta alkaen.
69	L 164 Sydängobo	Profiili	Takaseinä, oviaukon ja ikkunan väli, hieman ylemmäs.
76		Profiili	Oikea reuna, suoraan edestä. Seinästä 1,5 askelta. Jarmon puolesta säärestä, soft.
75		Profiili	Ristiin 84n kanssa. Soft, ihmiskoko.

88		Profiili	Oikea etusivu. Jatkaa 56sta.
----	--	----------	------------------------------

Patit

58		Patti	Sohva etu, kun istutaan. Soft, sohvan koko.
86		Patti	Keittiön ovi. Soft, ottaa myös tuoli oikealta. Oven korkeus.
35		Patti	Oikean ikkunan etu. Soft, ottaa reilusti reunoja.
41		Patti	MH:n ovi. Soft, ottaa reilusti reunoja. Oven korkeus
42		Patti	RS:n kaksoisovet. Soft, ottaa tuolin vasemmalta. Ovien korkeus.
87		Patti	Sohvan koko takaosa. Soft. Yltää hieman portaisiin.
37		Patti	Oikea reunaseinä. Keskimmäisen taulun korkeus.
38		Patti	Oikean ikkuna. So ft, ottaa reilusti reunoja.

Sivut ja 1. ansas

44	L148	profiili	Vastakkaiselle seinälle, mahd.paljon pois lattiasta, soft.
77	L113 Silkki	Par	Vasen puoli lattiaa
31	L132	Etc Par	Pesukone. Lattialla, keittiön seinälle
32		Profiili	Sohvan sivuvalo, Leikkaus hieman yli sohvan koko. Soft
67		Profiili	Lisä sivuvalo keittiön - ja RS -ovien eteen
16		Profiili	Visan ovi reilusti, soft
83			Kattolamppu
24	L201	2x Fresu	Alaspäin takikset

21		Profiili	Tuulikaappi, rajaus sisemmän oviaukon mukaan
25		Profiili	Rappu, ottaa seinään ja kaiteen alaosaan. Rapun suuntainen leikkaus
27		Profiili	Arkulle reilusti etuvalo, soft
30		Profiili	Parvi, ullakon oviaukko, soft
29		Profiili	Parvi, ottaa seinää ja Visa Muikku -logoa
34		Profiili	Sohvan sivuvalo, reilu sohvän rajausta, soft
33	L113 Silkki	Par 64	MH-seinään
43	L	Profiili	44n kanssa ristiin
78	L113 silkki	Par	77n kanssa ristiin

2. ansas

62	L201	PC	Takis ristiin
94	L201	PC	Takis ristiin

3. ansas

9	L164	PC	sininen takis oikealle puolelle
11	L201	Fresu	Takis puolelleen
12	L201	Fresu	Takis puolelleen
13	L797	PC	Koko stage takis

14	L164	PC	Sininen takis vasemmalle puolelle
----	------	----	-----------------------------------

4. ansas

7	L201 silkit	2x Par 64	Maisemaan, ristiin 5 kanssa
6	L 109	2x Profiili	Ikkunoista sisään, ottaa reilusti seinään
5	L201 silkit	2x Par 64	Maisemaan ristiin 7 kanssa

Vasen sivu

117		Profiili	Keittiön sisäseinään oven yläpuolelle, heijastus
118		Profiili	RS-sisäseinään oven yläpuolelle, heijastus
119		Profiili	Kuten edellä

Oikea sivu

98		Par 64	Vertin ilmestys, MH-ovesta suoraan
100		Profiili	Ullakon oviaukosta suoraan
101		Par	Autonvalo suoraan oikealta vasemmalle

3			Robot, 4 ansas
85			Jalkalamppu

